

Міжпредметні зв'язки в сучасній дидактиці й методиці навчання розглядаються, як одна із найважливіших умов підвищення наукового рівня викладання будь-якого навчального предмета та підвищення ефективності всього процесу навчання.

Тому, важливими умовами здійснення міжпредметних зв'язків є творчий діалог вчителя та учнів, самостійна пошукова робота останніх під час підготовки до уроку.

Сучасне прагнення до інтеграції наук сприяє виникненню нових і більш широких сполучень різних галузей діяльності в одному навчальному предметі. У сучасній школі навчальні предмети у своїй більшості незалежні один від одного. Але між різними науками, спеціальностями, галузями діяльності існує об'єктивний зв'язок. Цим обумовлені міжпредметні зв'язки, що підлягають реалізації у змісті освіти, методах, формах навчання [4, с. 537].

Ефективність міжпредметних зв'язків можлива лише при системному їх використанні. Для цього необхідне встановлення взаємозв'язків не лише двох якихось предметів, але і встановлення зв'язків між предметами загальноосвітніми і спеціальними.

Практично всі навчальні предмети в тій чи іншій мірі можна поєднати з історією (табл.1).

Таким чином, міжпредметність – це сучасний принцип навчання, який впливає на відбір і структуру навчального матеріалу цілого ряду предметів, посилюючи системність знань учнів, активізує методи навчання, орієнтує на застосування комплексних форм організації навчання, забезпечує єдність навчально – виховного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гречушкіна Г. Статус міжпредметних зв'язків у системі сучасної освіти. // Г.Гречушкіна (Шкільний світ). – 2009. – 150 с.
2. Смирнова М. Теоретичні основи міжпредметних зв'язків. / М. Смирнова – К., – 2006. – 188 с.
1. 3. Максимова В. Межпредметные связи в процессе обучения / В. Максимова – М: Просвещение, – 1988. – 246 с.
3. Енциклопедія освіти (Під ред. В. Г. Кременя) – К: Юрінком Інтер, 2008. – 1038 с.

Било О.

Науковий керівник – проф. Бармак М. В.

СТЕРЕОТИПИ ВРЕЯ В УЯВЛЕННЯХ УКРАЇНЦІВ (XIX – ПОЧ. XX СТ.)

Тривалий пошук українським народом власної національної ідентифікації проходив низку етапів та шляхів. Важливою складовою цього процесу стало спілкування українців з представниками інших етносів. Воно знайшло своє відображення у фольклорі, де на основі тривалого досвіду спілкування склалися стереотипи щодо осіб з числа національних меншин. Виокремлення та аналіз цих ментальних стереотипів є справою важливою з огляду на перспективи розвитку української нації та державності.

Предметом розгляду статті є втілення в українському фольклорі культурних стереотипів щодо представників єврейського народу.

Метою дослідження є аналіз специфіки цих стереотипів, реалізованих у певних фольклорних образах, мотивах, сюжетах. Об'єктом дослідження слугував спектр казок та різножанрових фольклорних творів у записах XIX – поч. XX ст., в яких діють представники означеного етносу або подані оцінки українцями їх ментальності, типової поведінки, психології тощо.

До аналізу міжетнічних стосунків українців з представниками інших національних меншин, а також відображення цих відносин у фольклорі в Україні почали звертатись від середини XIX ст. Щодо відносин з євреями, то окремі аспекти даного питання висвітлено у працях С. П'ятченка [1], Л. Фінберга, В. Любченка, А. Новерштерна, Х. Турнянські, О. Кальяна, І. Судомир, Г. Шапіро, М. Шестопаля [5 – 10].

На думку С. П'ятченка, в основі специфіки міжетнічних стосунків лежить філософська проблема «людина і світ», яка пов'язує людину з тією чи іншою етноспільнотою, впливає на поведінку індивідуума, сприйняття ним дійсності, дотримання етичних, моральних норм та догм віри тощо, отже, становить менталітет особистості. Матеріалізм, який панував у вітчизняній науці майже століття, вважав, що відмінності, закладені в глибинних шарах підсвідомості та викликані різницею етнопсихологічних установок та парадигм у тих чи інших

народів, є неважливими; важливим є класове походження, і воно, врешті, поєднає росіянина, українця, цигана, татарина, єврея в єдине щасливе ціле. Проте історичні реалії виявились набагато складнішими. І їх осмислення потребує нині нових методологій, понять та категорій. Сьогодні під впливом західної філософії відбувається реальна зміна парадигм соціального знання. Найбільш важливим у цьому зв'язку виявляється використання такої категорії, як менталітет, який, у свою чергу, гранично зближений із національною самосвідомістю й поведінкою [1].

Національна ментальність передбачає нормативно-оціночний бік свідомості, яка виробляє національні духовно-ціннісні орієнтири в життєдіяльності етносу. Деякі із цих орієнтирів набувають вигляду стійких формул – стереотипів. Ці стереотипи конденсують не лише досвід минулого, а й закладають норму поведінки на майбутнє. Так, український фольклор у сукупності різножанрових творів формує певні стереотипи сприйняття представників інших етносів, що має значну цінність для самоусвідомлення українцями власної національної самобутності [1]. Від давнини протиставлення по лінії «свій-чужий» формувало переважно негативний образ «чужого», який уявлявся небезпечним, ворожим, наділеним «шкідливими» магічними здібностями, а також до певної міри дегуманізованим. «Чужий» часто змальовувався дивним, нерозумним, аморальним, що у свою чергу, формувало певний комплекс переваг «своїх» над «чужими».

Образ єврея один із найпоширеніших образів в українському фольклорі, за яким тягнеться значна кількість етнічних стереотипів. Єврейська меншина в Україні – одна із найдавніших. Тому стосунки українців з євреями були тісними, тривалими й переживали ряд складних моментів. Це знайшло відбиток в українському фольклорі, де образ єврея зайняв специфічне й значне місце в різних жанрах: колядках, легендах християнського змісту, вертепній драмі, думах, історичних піснях, соціально-побутових і жартівливих піснях, казках і анекдотах, прислів'ях і приказках. На прикладі характерних жанрово-тематичних груп можна виокремити основні мотиви й пов'язані з ними стереотипи сприйняття представників цієї етнічної меншини. Це «жид»-корчмар, орендар, лихвар, визискувач бідного селянина. Від часів своєї появи на Русі євреї виявили такі специфічні риси національного характеру, як практицизм і схильність до фінансово-економічних «операцій» [1].

Наймасовішим заняттям євреїв стало корчмарство, яке було надзвичайно вигідною, прибутковою справою і – що надзвичайно важливо – безперешкодною з боку влади. У І. Франка є такі рядки: «Євреї вміли обходити деякі з тих законів, жили по селах, держали коршми, хоч се було їм виразно заборонено; але робили се тільки з відома і з волі панів-шляхтичів, котрі з давен-давна, ще в старій Польщі, привикли були не рушитися ані кроку без єврея і котрих не відучили від того криваві лекції Хмельниччини та гайдамаччини, де народний гнів у однаковій мірі обертався проти панської самоволі, як і проти єврейського визиску та збиткування» [2, с. 561 – 562].

Народним осудом подібної діяльності переповнені думи та історичні пісні. П.Куліш подав у першому томі «Записок о Южной Руси» дві думи про українсько-єврейські стосунки: «Дума про жидівські відкупи та про війну через них» та «Дума про перемогу під Корсунем». В останній поляки називають винуватцями Хмельниччини саме євреїв, які «...на милю по три корчми становили, Великі мита брали...» [3, с. 225]. З переходом під владу Росії Правобережної України зросла на теренах України і кількість євреїв. Про це український народ відгукнувся у пісні: «Прилетіли із Москви три лебеді Та принесли на криллячках три біди: Перва біда – царю треба годити, Друга біда – панам даром робити, Третя біда – жидам хати топити» [10, с. 60].

Доцільно згадати українські прислів'я та приказки, у яких зосередились спостереження за ментальністю, способами заробітку, особливостями єврейської віри тощо. У збірнику прислів'їв та приказок М.Номиса зафіксовано чимало приказок, які переважно негативно оцінюють суспільство з цим етносом: «Жид ні сіє, ні оре, а обманом живе», «жидівське і панське не пропаде», «жид як не збреше, то удавиться», «то жидівська напасть», «хоч би жид був з неба, вірити йому не треба». Критично ставиться українець і до переходу іудеїв у християнство, вважаючи це нещирим вчинком: «Жид жидом завжди смердить», «ні одного перехриста могилки не видно». Проте українець прагне до об'єктивності й підмічає позитивні риси євреїв –

згуртованість та відданість своїй вірі: «Горобці в очерет, а жиди в кучки», «над жида нема кріпшого в вірі», а також власне, не завжди справедливе ставлення до єврея: «Як біда то до жида, а як мине біда — най дідько бере жида» [4]. Г. Шапіро зазначає, що у більшості своїй населення України з повагою ставилось до грамотних євреїв, від яких часто отримувало медичну та юридичну допомогу [9, с. 75]. Таким чином можна стверджувати, що фольклорні твори різних жанрів XVII-XIX ст. консервують історико-психологічні стереотипи негативного сприйняття євреїв, в основі якого лежали не національні чи релігійні протиріччя, а соціальні, пов'язані з визискуванням українського селянина, але разом з тим, не оминають захоплення позитивними рисами представників даної національної меншини.

Найяскравіше передано образи євреїв у казках Галичини XVII-XVIII ст. Зокрема, у казці «Про бідного парубка та Марка багатого» гіперболізовано як негативні, так і позитивні риси представників обидвох етносів. Єврей Марко є купцем «...таким багатим, що його знали і за морями, і за горами, і в нашій стороні» [12, с. 287]. Із цікавості він стає кумом бідного українського селянина, та згодом йому починає снитись хрещеник, котрий погрожує привласнити все його багатство. Єврей намагається позбутись дитини, але хлопчика рятують. Євреєві все ж доводиться розпрощатись зі своїм багатством, що нечасто зустрінеш у інших казках. Однак такою ж нетиповою є і казка «Як циган був адвокатом». Адже традиційно єврея народ вважає розумним і хитрим, і певен, що його неможливо обманути й провести. У цій же казці навпаки. Чоловік заборгував корчмарю два яйця. Хитрий корчмар-єврей роздумує: «Я йому поклав на стіл пару яєць. З тих яєць вийшло б двоє курчат. Курчата вирости б і стали курми. Кури нанесли б тисячу яєць. Яйця я продав би. Дістав би за них вісімдесят золотих. Виходить, чоловік мені винен вісімдесят золотих» [12, с. 298 – 300]. Чоловіку на допомогу приходить ром, який просить зробити його своїм адвокатом. У суді він називає себе хліборобом і відзначає, що на його полі не може зійти варена картопля, так само як і з вареного яйця не могли вийти курчата. Завдяки своїй винахідливості і справді креативному мисленню циган виграв суд у єврея.

В оповіданні «Не ті жиди» представник циганського етносу знову у сутичці з євреями (очевидно певні конфліктні ситуації між представниками двох народностей справді могли траплятись). Циган постає абсолютно неосвіченою людиною, котра бігає по місту та б'є євреїв за те, що вони щороку розпинають Ісуса. Така думка виникла у нього через те, що раз на рік вирішив ходити до церкви. Коли відомий львівський адвокат Зиморович пояснює цигану, що то були не ті євреї, а їх пращури, він підтверджує: «Власне, як шури! Тікали по хатах, як шури!» [13, с. 73]. Зиморович не здається і намагається розтлумачити, що теперішні євреї – зовсім інше покоління. Але не здається й циган і відповідає, що по колінах бив також. Роздратований Зиморович своєю відповіддю висловлює думку більшості тогочасних львів'ян: «Більше ніколи не візьмуся правувати жидів з циганами!» [13, с. 74].

Ю.Винничук у книзі «Легенди Львова» зібрав львівський фольклор, у якому помітним є ставлення до євреїв як до хитрих, винахідливих, освічених, дещо жорстоких, прагматичних, наділених неабиякими артистичними якостями та своїм специфічним гумором людей. Євреї, що проживали на території України є авторами значної кількості притч, в яких самі описують свій спосіб життя. Чимало з них присвячено постаті раббі Ельханана, який начебто воскрешав мертвих, зцілював хворих. У легенді «Німа дівчина» розповідається як один хасид прийшов до раббі, аби той зцілив його глухоніму доньку Сару. Ельханан пообіцяв, що станеться чудо і все буде так як він скаже. Він зодяг свого ковпака, розгорнув Тору, втричі вдарив костуром по землі і голосом (від якого здавалось не лише німа дівчина заговорить, а й каміння почне співати) наказав Сарі говорити. Тричі він повторював свій наказ, однак дівчина мовчала. Раббі не на жарт розгнівався і заявив: «Ну, коли ти така вперта, то аби до самої смерті ані звуку не злетіло з твоїх вуст!» [13, с. 240]. І справді, все сталося як сказав Ельханан – дівчина так і залишилась німою.

У легенді «Львів за крок до загибелі» відображено наскільки великим був авторитет раббі Ельханана, до нього ставились майже як до святого і страшенно боялись. А все почалось із того, що для раббі не знайшлось місця у корчмі. Вирок Ельханана був страшним: корчма згорить разом з цілим Львовом. Всіх, хто чув це охопив справжній жах. Адже вони вірили – все, що скаже раббі збувається. Тоді люди стали благати його відвернути біду: «Ай, раббі,

раббі, що винні діти, побожні жінки, каліки і хворі? Чим завинили старі люди?» [13, с. 240]. Ельханан задумався. І доки він думав всі мовчали, та так, що чути було, як дзижчать комарі і на головний двірець прибуває потяг з Відня - такою була повага і страх перед могутнім раббі. Нарешті народ почув відповідь: «Тільки заради тих невинних я прощаю вас усіх! І хоча Янгол Вогню, якого я викликав, уже в дорозі, я заверну його назад!» [13, с. 241]. І усі повірили, що сталось диво. Адже Львів врятувався.

Розповідається у легендах і які проповіді виголошував Ельханан у синагозі. У цих проповідях – єврейський колоритний гумор та світогляд. Згадує раббі, що зустрів одного разу грішницю, що не ходила до лазні, не обтинала собі нігті, не пекла хал, не благословляла суботніх свічок. Коли вона померла, то хотіли її поховати на цвинтарі, але земля не прийняла її. Тоді вирішили спалити, але вогонь не брав її. Надумали кинути тіло собакам, але собаки не стали її їсти. Отож Ельханан робить висновок: «Але ви скромні, побожні, охайні, кошерні львівські жінки, якщо будете ходити до лазні, обтинати нігті, пекти хали і благословляти свічки суботні, то і земля вас прийме, і вогонь вас спалить, і пси вас з'їдять!» [13, с. 241].

Згадується у львівських легендах і про шанованого євреями Еліяша Гасофера, котрий жив у Кракові, але «про цього великого чоловіка знали всі львівські жиди». Коли краківські студенти кидали у Віслу єврейських дітей, вийшов Еліяш на берег ріки і наказав їй повернути невинних дітей назад. І ріка послухала його, викинула дітей на берег живими, а студентів захлинула хвилями. Але Еліяш турбувався, щоб і після його смерті єврейським дітям не загрожувала небезпека і він наказав Віслі змінити русло, щоб текла попри ту землю, яку євреї не заселяли. Очевидно, що для львівських «жидів» Еліяш Гасофер був святим.

Шанували львівські євреї і свого місцевого рабина Айзика бен Єкеля. Відомо, що у своїх проповідях він любив повторювати: «Бог нас має в своїй опіці, але тільки він знає, що для людини є найліпше. Одним каже, аби вони покинули вітчизну, аби на чужині знайти щастя, інших відправляє в світ, аби їм показати, що щастя повинні шукати під власним дахом» [13, с. 243].

Присутні євреї і в оповідях про знахаря Івана Луцика. Начебто, одна «жидівка» прийшла з проською вилікувати її чоловіка, бо вже три дні його морозить. Луцик дав їй пораду: «Піди протринькай його гроші, то твого Лейбу відразу кине в піт і він виздоровіє» [13, с. 187]. Доктор висловлює притаманну тогочасним українцям думку – ніщо так не турбує єврея як гроші.

Таким чином, серед світоглядних основ українського народу значне місце займають стереотипи сприйняття представників інших етносів, для фольклорного втілення яких українці не шкодували ні художніх засобів, ні доброзичливого сміху чи гнівного осуду. Образи євреїв в українському фольклорі відображають сприйняття представників даної національної меншини українцями, що не завжди були однозначними. Поруч із негативними рисами відзначаються і позитивні. Загалом, в українському фольклорі євреї відображені згуртованими, готовими прийти на допомогу один одному, чимало легенд присвячено історіям виникнення їх синагог, які вони дуже шанували, часто євреї постають корчмарями, лихварями, але нерідко згадуються і релігійні діячі. А ще помітно, що усі проблеми єврейський народ намагався зустрічати з гумором, зла на людей не тримали, очевидно, дотримуючись єврейського прислів'я: «Найсолодша помста – пробачити».

Суб'єктивне сприйняття євреїв, що знайшло своє відображення у казках та легендах, зумовлене конкретними історичними умовами, їх унікальним способом життя та світоглядом. Важливо, щоб сформовані стереотипи не перешкоджали соціалізовуватись та реалізовуватись у суспільстві представникам даної національної меншини, а зразки фольклору сприяли вивченню їх історії, ролі та місця у міжетнічних взаємовідносинах і, загалом, духовному відродженню національних меншин в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Москаль, жид, циган в українському фольклорі: стереотипні сприйняття [Електронний ресурс] / Сергій П'ятченко // Літературний форум – 2007. Режим доступу до журн.: <http://www.litforum.org/index.php?r=14&a=182>
2. Франко І. Твори в двадцятьох томах. – К: Наук. думка, 1950. – Т. 19.
3. Записки о Южной Руси / Изд. П. Кулиш. – СПб., 1856. – Т. 1. – 322 с. ; 1856. – Т. 2. – 354 с. / Перевидання 1994 р. – К.: Дніпро.
4. Українські приказки, прислів'я і таке інше [Електронний ресурс] / М.Номис // Упоряд. М.Пазяк. –

- К.: Либідь, 1993.
5. Режим доступу: http://aphorism.org.ua/subrazd.php?page=2&pages_block=1&rid=2&sid=234
 6. Фінберг Л., Любченко В. Нариси з історії та культури євреїв України / Леонід Фінберг, Володимир Любченко // 3-вид. – К.: Дух і літера, 2009. – 440 с.
 7. Турнянски Х., Новерштерн А. Язык и литература. Главы из истории и культуры евреев Восточной Европы / Хава Турнянски, Абрахам Новерштерн // Тель-Авив: Изд-во Открытого унив-та Израиля. – С. 25–26.
 8. Кальян О. Значення діяльності єврейського кагалу на українських землях в правовому регулюванні статусу єврейської громади (XIX ст.) / Олександр Кальян // Право та управління. – 2011. – №1. – С. 189 – 196.
 9. Судомир І. Єврейський народний музика в Галичині в XIX ст. / Іванна Судомир // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – 2009. – Вип. 15 – 16. – С. 196 – 202.
 10. Шапіро Г. Корені синів Авраамових: з історії самоназви та традицій євреїв України / Григорій Шапіро // Відродження (Штрихи до етнопортрету). – 1993. – №2. – С. 74 – 75.
 11. Шестопад М. Євреї на Україні / Матвій Шестопад // Історична довідка. – К., 2002.
 12. Лисяк-Рудницький І. Українські відповіді на єврейське питання [Електронний ресурс] / Іван Лисяк-Рудницький // Історичні есе. – Т. 1. – С. 117 – 143.
 13. Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/ivan-lisyak-rudniczkij-istorichni-ese.html>
 14. Чарівний ліхтарик: Українські народні казки / Під ред. А. О. Івченка. – Харків: Фоліо. – 1998. – 510 с.
 15. Винничук Ю. Легенди Львова / Юрій Винничук // Львів: ЛА “Піраміда». – 2000. – 256 с.
 16. Гольдман Нахум [Електронний ресурс] / Електронная еврейская энциклопедия // Режим доступу: <http://www.eleven.co.il/article/11247>
 17. Брандштеттер Мордехай Давид [Електронний ресурс] / Електронная еврейская энциклопедия // Режим доступу: <http://www.eleven.co.il/article/10730>
 18. Море невухей га-зман (Наставник для непевних нашого часу). Нахман Крохмаль [Електронний ресурс] / Електронная еврейская энциклопедия // Режим доступу: <http://www.eleven.co.il/article/12245>
 19. Шломо Йехуда Лейб Рапопорт [Електронний ресурс] / Електронная еврейская энциклопедия // Режим доступу: <http://www.eleven.co.il/article/13443>
 20. Мегале тмірін (Той, хто розкриває таїну) [Електронний ресурс] / Електронная еврейская энциклопедия // Режим доступу: <http://www.eleven.co.il/article/13192>

Било О.

Науковий керівник – доц. Лахманюк Т.В.

УКРАЇНА ТА ЯПОНІЯ: ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ СПІВРОБІТНИЦТВА

Політико-дипломатичний вимір двосторонніх міждержавних взаємин — це хребет утворення архітектури відносин. Від успіху політичного діалогу залежить розвиток усіх інших складових співробітництва. Активна співпраця високопосадовців сприяє активізації пошуку співробітництва ділових кіл, обміну науковцями та студентами, підштовхує до культурних обмінів. Між тим, кволий політичний діалог, слабка дипломатія лише спричиняють стагнацію або взагалі гальмують взаємини в інших царинах. Саме тому на сучасному етапі особливої актуальності набуває питання продуктивних міжнародних відносин. Із здобуттям Україною незалежності розпочався активний процес із налагодження і розбудови взаємовигідного співробітництва з багатьма державами світу. Одним із таких партнерів є Японія. Актуальність теми посилюють спільність підходів та позицій з питань вирішення багатьох міжнародних питань і відсутність будь-яких проблемних ознак у політичній площині співробітництва між Україною та Японією, що сприяє подальшій інтенсифікації наявного потенціалу обох країн та закладає міцний фундамент для плідного розвитку всього спектру відносин.

Об'єктом дослідження виступають політичні аспекти двосторонніх відносин між Україною та Японією. Предметом є договірно-правова база співробітництва між країнами, візити на рівні глав держав, на міжпарламентському рівні, на рівні глав урядів, керівників зовнішньополітичних відомств й основні аспекти співпраці у форматі “ГУАМ-Японія». Мета дослідження базується на тому, щоб висвітлити діалог двох держав крізь призму політичного партнерства.

Закономірно, що ці питання в час розвитку оновленої державності України дедалі більше стають предметом дослідження вчених. Окремі аспекти даного питання висвітлено у працях М. Кулініча, Ю. Костенка, С. Пронь, Я. Болтівця [2–6].

Надзвичайний і Повноважний Посол України в Японії Микола Кулінич справедливо